

Historische Kring Baerne
Postbus 326
3740 AH Baarn
tel. (035) 5430377
e-mail:
hist.kringbaerne@zonnet.nl
Internet:
www.home.zonnet.nl/
hist.kringbaerne

Ereleden
J.M. v.d. Brink-van Wijkvliet
H. Bronkhorst
mr. C.C.M. Collard †

Voorzitter
T. Stein
Uytenbosch 22
3743 JD Baarn
tel. (035) 5420725

Algemeen Secretaris
J. Veldhuysen-Hogenaar
Nieuwstraat 19
3743 BK Baarn
tel. (035) 5430479

Penningmeester
G.B. Roskamp-Nijenhuis
Spoorstraat 7
3743 EG Baarn
tel. (035) 5423483

Overige bestuursleden
J. van Berkum
tel. (035) 5415949

H. Haas
tel. (035) 5414218

Ledenadministratie
N. Kuijt-Smit
Van Wassenaerlaan 16
3742 AH Baarn
tel. (035) 5418065
e-mail: ekuijt@zonnet.nl

Werkgroep Archeologie
J.W.A.A. van der Laan
De Schoener 12
3742 HD Baarn
tel. (035) 5411656

Werkgroep Oudheidkamer
J.P. v.d. Belt
De Botter 3
3742 GA Baarn
tel. (06) 22854867

Werkgroep Oude Begraafplaats
T. Zeilemaker
Smutslaan 2A
3743 CG Baarn
tel. (035) 5417860

Werkgroep Baerne
T. Biemans
Sophialaan 13
3743 CT Baarn
tel. (035) 5422951
e-mail: biemtade@hotmail.com

Redactie Baerne
T. Biemans
F. Booy
H. Bronkhorst
J.C. Kruidenier

Eindredactie en lay-out
G. Brouwer
A. Twigt

Bezoekadres en bezoektijden Oudheidkamer
Hoofdstraat 1 Baarn. Ingang via de bibliotheek, lift naar jeugdbibliotheek. Op woensdagen van 14.00 tot 16.00 uur en op zaterdagen van 11.00 tot 13.00 uur. Voor informatie of een afspraak kunt u tijdens openingsuren bellen met (035) 5430377 of een e-mail sturen: hist.kringbaerne@zonnet.nl

Contributie
Per adres: minimaal € 14,- per jaar

Verzendkosten buiten Baarn
Bij betaling van de contributie a.u.b. uw vrijwillige bijdrage in de verzendkosten overmaken.

Postbankrek.nr.: 41.92.133
Losse verkoop *Baerne*: € 2,50
Verkrijgbaar bij N. Kuijt-Smit,
Boekhandel Den Boer, Laanstraat 69,
Baarn en de VVV/ANWB, Brinkstraat
12, Baarn

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.
Het tijdschrift *Baerne* komt mede tot stand door Drukkerij Bakker Baarn

INHOUD

	pag.
Van de redactie	2
'Ik ben bij een aardige boer... '	W. Vedder 3
Actueel van toen	11
Zeemanspot en het Nationaal Steunfonds	Ed Vermeulen 12
Blik op de Brinkstraat (deel 1)	Frits Booy 21
Ruslui in Baarn (deel 2)	Jaap Kruidenier 23
Verenigingsnieuws	34

voorzijde omslag: aankondiging uit de Baarnsche Courant van 19 Juni 1945 (coll. HKB)

VAN DE REDACTIE

Dit nummer van *Baerne* staat deels in het teken van 60 jaar bevrijding. Tien jaar geleden, in april 1995, schonk de redactie met het lijvige nummer 'Baarn 50 jaar bevrijd' ook al aandacht aan ons dorp in oorlogstijd. Zij het op een geheel andere manier, namelijk met een fotoreportage, afgewisseld met bevrijdingsherinneringen van een aantal Baarnaars. Ook de bevrijding van Nederlands-Indië kwam toen ter sprake. Het nummer is voor € 1,- nog te koop in de Oudheidkamer.

In dit nummer vertelt W. Vedder uit Eindhoven, onder de titel 'Ik ben bij een aardige boer... .', het bijzondere verhaal over in de hongerwinter naar Holten en Markelo geëvacueerde Baarnse kinderen.

Maurits Veldhuysen besteedde in zijn radioprogramma 'De Baarnse Naald' op 7 april van dit jaar eveneens aandacht aan deze evacués. Hij deed dat in een gesprek met Evert en Nico Vedder, die destijds bij gastgezinnen waren ondergebracht.

Opmerkelijk is dat in beide uitgaven met de titel Baarn in oorlogstijd (geschreven in 1945 door J.K. van Loon respectievelijk in het voorjaar van 1990 door S.J. Vermeulen-Brauckman) nergens van deze jonge evacués melding wordt gemaakt.

In Actueel van Toen drie advertenties, afkomstig uit de Baarnsche Courant

van 19 juni 1945 (coll. HKB).

Plaatsgenoot Ed Vermeulen beschrijft de interessante (oorlogs) geschiedenis achter de grafsteen met het opschrift 'Zeemanspot'. Een steen die hij ontdekte op de Nieuwe Algemene Begraafplaats aan de Wijkamplaan.

Het tweede deel van Jaap Kruideniers 'Ruslui' – evenals deel 1 ruim voorzien van foto's – laat onder andere zien waar zij in Baarn woonden. In september a.s. begint in Baerne een serie artikelen over de geschiedenis van de Brinksstraat, geschreven door Frits Booy. In dit nummer alvast de inleiding als voorproefje.

In het verenigingsnieuws onder meer het programma voor de rest van dit jaar en een korte bijdrage van mevrouw Van Riet-Leemhuis over de schilderijenschenking – van Jelle van der Goot – aan de vereniging.

De redactie is blij met de reacties op de in het maart-nummer gepubliceerde foto van het jongenskoor. Mevrouw Rijnders en de heer Krijnen: dank voor uw reactie!

Graag maken wij u attent op de interessante excursie in september a.s. naar Amsterdam (Tuschinski en IJburg). De opgave en vooruitbetaling hiervoor a.u.b. vóór 15 juni a.s. Zie ook Verenigingsnieuws pagina 34.

'IK BEN BIJ EEN AARDIGE BOER... '

Aldus een van de schaarse berichten die ouders van evacués bereikten in de hongerwinter. In de maanden februari tot juni 1945 waren tientallen kinderen uit Baarn ondergebracht bij particulieren en boeren in Holten en Markelo. Voor zover in leven zijn ze allen nu tussen de 65 en 75 jaar. In gesprekken is gebleken dat deze tijd een onuitwisbare indruk heeft achtergelaten.

Hongerwinter

Bekende feiten: spoorwegstaking (sept.1944), bevrijding Zuid-Nederland (sept. en okt. 1944). Voortdurende luchtaanvallen op allerlei transporten. Gevolg stagnerende voedselvoorziening. Voedselbonnen en gaarkeuken gaven geen uitkomst meer. Begin 1945 werd de toestand nijpend. Grote en arme gezinnen konden de prijzen van levensmiddelen op de 'zwarte markt' niet opbrengen. Er werd honger geleden. In grote steden werden via kerkelijke contacten veel kinderen ondergebracht in het oosten en noorden van het land. Begin 1945 werd dit ook in Baarn mogelijk.

Holten

De contacten liepen via de hoofden van de Hervormde scholen van Baarn en Holten. Van de laatste is bekend dat hij en zijn echtgenote uit Baarn afkomstig waren. Via de in Baarn wonende familie werden afspraken gemaakt. In Holten en Markelo werden adressen

verzameld van gezinnen welke kinderen wilden opnemen. De kinderen kwamen uit grote gezinnen, éénoudergezinnen en uit gezinnen waar bedreiging door de bezetter bestond. Voor zover bekend kwamen ze allen van de Hervormde school en de daarnaast gelegen Mulo. Er zal wel een lijstje geweest zijn van de kinderen. Maar officieel bestaat een dergelijke lijst niet. De oorzaak moet gezocht worden in de voedselbonkaarten welke achterbleven. Hierdoor hadden grote gezinnen iets meer te eten. De gemeente Baarn bleef geheel buiten beeld. Ook de kerk kwam er niet aan te pas. De kinderen kwamen van minstens drie kerken. Dat er 38 namen van kinderen achterhaald zijn, was alleen mogelijk door aan elke evacué te vragen of deze zich nog een ander kind herinnerde.

Heenreis

Als je aan de toenmalige evacués vraagt, wanneer ze richting Twente vertrokken, kom je tot verrassende antwoorden. De vroegste datum zou september 1944 zijn. Een enkele wist zeker dat hij kerstmis 1944 daar was. Als dan blijkt dat het de tweede helft van februari was, begrijpt niemand dat het maar zo kort was. De eerste groep vertrok 14 februari. De datum is afkomstig van iemand die zich wist te herinneren dat een haar toegedeelde evacué twee dagen voor haar verjaardag arriveerde. Veertien dagen later ging er een twee-

de transport. Dit werd medegedeeld door iemand die bij de eerste rit ziek was en twee weken later mee kon. In het holst van de nacht werden de kinderen in een dichte vrachtwagen gezet om tezamen met hun koffertje en een vracht lege juten zakken op reis te gaan. Onder dekking van de duisternis werd de reis ondernomen. De lege zakken werden in Holten geruild voor volle. Op die manier kon in Baarn ook nog wat uitgedeeld worden. De ouders namen afscheid met de zekerheid dat hun kinderen goed te eten kregen, maar met de onzekerheid hoe dit reisje zou eindigen en in welke omstandigheden ze hun kinderen terug zouden zien.

Aankomst

Voor zover valt na te gaan, is de eerste groep geheel in Markelo terechtgekomen. Bij een café konden de pleegouders ze ophalen. Eén van de evacués kon zich herinneren dat ze op een weegschaal moest gaan staan. Drie kinderen werden later nog naar adressen gebracht, welke blijkbaar niet op de hoogte waren van hun komst. Van deze groep kwamen niet alle kinderen bij boeren terecht. In de gezinnen van een apotheker en een timmerman werd ook een kind ondergebracht.

De tweede groep kwam in Holten. Vroeg in de ochtend arriveerden ze bij een school waar ze op verhaal konden komen en wat te eten kregen. In de tussentijd waren er enige hoge boerenkarren gekomen om ze weg te brengen. Ook werden er waarschijnlijk eni-

gen meegegeven aan de bij de melkfabriek aanwezige melkbussenrijders die ze bij een vergelegen boerderij konden afleveren. Zo vertrok men richting Beuseberg en richting Dijkerhoek.

Rondgang

Die tocht naar de toekomstige pleegouders weten de meeste kinderen zich nog wel te herinneren. Die op de melkwagens verlieten het centrum van Holten via het spoorwegviaduct. Ze reden langs de onderkant van de Holterberg richting Espelo. Op dat moment passeerde er een transport van zware V2-onderdelen op trekkers. Deze onderdelen werden toen in de omgeving in elkaar gezet om als raket richting Londen afgeschoten te worden. Nauwelijks waren ze gepasseerd of er verschenen jachtvliegtuigen in de lucht die op het transport neerdoken. Het is begrijpelijk dat het wagenvolk snel een heenkomen in de sloten en schuttersputten zocht.

Degenen die richting de Beuseberg gingen, passeerden groepen mensen bezig met graafwerkzaamheden. Het bleken groepen opgepakte mensen die onder 'begeleiding' van gewapende Duitse soldaten te werk gesteld waren. Er waren er die zich herinnerden dat bij een gezellig boerderijtje een echtpaar naar buiten kwam en over de rand van de wagen de inhoud inspecteerde. Er zaten zes jongens op de kar. De inkwartiering ging niet door... Ze hadden een meisje besteld.

Kennismaking

De keuze voor een evacu e werd vaak bepaald door de omstandigheden waarin het gezin functioneerde. Een meisje kwam als hulpje van moeder en als speelkameraadje voor de kinderen van pas. Een jongen als hulp op de boerderij.

Het leidde nogal eens tot misverstanden. Men was zich niet bewust dat 'voor wat, hoort wat' van toepassing was.

Vakantie op de boerderij was toen een onbekend begrip. Het is bekend dat sommige kinderen zich misbruikt voelden en later nooit meer contact opnamen met hun pleegouders. Anderzijds waren er pleegouders die zo teleurgesteld waren over de slechte medewerking, dat ze later niet om contact verlegen zaten.

Het eten

In het begin waren er nogal wat problemen met het eten. Waarschijnlijk was aan de tijdelijke ouders medegegeeld dat de uitgehongerde kinderen wel even zouden moeten wennen aan het vette eten op de boerderij.

E en evacu e vertelde dat zijn pleegouders wel erg voorzichtig probeerden hem aan het eten te laten wennen. Hij rammelde in het begin zo van de honger dat hij in de schuur af en toe wel eens een gekookt aardappeltje afpeldde en opat. Meestal stond in de schuur wel een grote kuip met gekookte aardappels bestemd voor de varkens. Veel kinderen kennen ook de geur en smaak

van de veekoekjes. Helaas kwamen ze niet van de banketbakker.

Het kon ook anders gaan zoals er een vertelde. Hij liep de eerste week steeds in sneltreinvaart naar het hokje achter op de deel. Dat gebeurde meestal als zijn verzorgster tijdens de maaltijd hem weer eens een extra lepel vette jus en een stuk gebakken spek toegestopt had.

Streektaal

De meeste kinderen uit Baarn vonden het wel een misverstand dat ze 'stad-sen' werden genoemd door de mensen in Twente.

Het was in het begin even wennen aan het dialect. Stoete (brood) en delle (deel) waren snel ingeburgerd. Een evacu e dacht dat de boer warme pantoffels wilde, toen hij vroeg om de sloffen in de oven te doen. Hij keek niet raar op toen die begonnen te stinken. De boer kon ze nog redden om daarna zelf twee turven (sloffen) in de kachel te doen.

Het werd een sport onder de evacu es om ook dialect te praten. Dat lukte maar matig. Toch kwam er later in de zomer wel eens een jongen bij de melkfabriek. Hij vroeg aan de melkrijder om "Een endeke met te veuren" naar zijn boer. Hij moest dan vertellen hoe zijn boer heette. In Holten had iedere boerderij een tweede naam en meestal niet die van de boer.

Op de boerderij

Na de kennismaking met de boer, de boerderij en het vee, wat in die tijd op

Hernieuwde kennismaking met de pleegouders van kinderen uit Baarn. Holten, zomer 1945

stal stond, was het tijd voor de omgeving. Indien mogelijk werd een ander kind opgezocht om over zijn ervaringen te praten. In het gebied van Holten kwam veel houtopstand voor. Het meeste werd tot takkenbossen verwerkt om fijn gehakt onder de kookpot te belanden in het stookhuis naast de boerderij. Dit was typisch winterwerk. Daar kon een mooie polstok van gehakt worden. Er werd ijverig slootje gesprongen. Binnen de boerderij was er werk genoeg. Koeien, varkens, kippen voe-

ren. Sommigen leerden melken, terwijl anderen in de morgen liever even doorsliepen. Ze kwamen dan net op tijd om na een duik met hun hoofd onder de pomp aan de roggepap te beginnen. Het inspannen van een paard om daarna over de onverharde wegen een vrachtje voer te halen was ook een favoriete bezigheid.

Sensatie

In die tijd werd er nog geslacht op de boerderij. Dan kwam de rondrijdende

slager met messen en een machine om worst te draaien. De slacht werd door de evacu e met verbijstering gevolgd. Schreeuwend varken, mes in de keel en pan met bloed. Kokend water over het varken om die met een krabber van haar te ontdoen. Opengesneden hing het dier later aan een ladder.

Gemalen vlees werd in de schoongemaakte darmen gestopt. Ondertussen pruttelde het Twentse gerecht met de naam 'bloodkoken'. Roggemeel, bloed en spekjes. Dat was even wennen als de kennis niet verder was gekomen dan een plak bloedworst. Ook andere lekkernijen zoals biestpap en spekpannenkoeken kwamen voor. Er was een evacu e die de spekvoorraad mocht zien. Het bleken grote dikke witte zijden spek te wezen. In die tijd was doorregen spek van mindere kwaliteit.

Onderduikers

In het voorjaar 1945 waren er veel onderduikers. Ver van het dorp, waar ook de kinderen waren gelogeerd, kwamen de meesten voor.

Allerlei mensen die gezocht werden o.a. mensen van de spoorwegen hadden een goed heenkomen gezocht. In de omgeving werden ook wel wapens gedropt. Ook mensen die in een gevaarlijke omgeving woonden, zoals een station, probeerden een onderkomen te vinden.

E en evacu e kwam bij een familie van zes personen en twee gezinnen als gasten. Hij werd nummer dertien, nadat hij beloofd had de persoonlijke assistent

van de boerin te willen zijn. Het ging niet alleen om mensen.

Bij die boerderij liepen, op een afgelegen wei, ook een paar prachtige paarden rond. De eigenaar, ver weg, had ze hier gestald om inbeslagname te voorkomen.

Verrassing

Dat een evacu e wel eens voor een verrassing kan komen te staan, ondervond degene die in Markelo wandelde. Op verzoek had hij juist een groot roggebrood opgehaald. In die tijd werd rogge ingeleverd bij de bakker die dat verwerkte tot roggebrood. Hij kwam al kluivend aan het roggebrood oog in oog te staan met... zijn schooljuffrouw uit Baarn.

Hij kreeg ze flink uitgemeten. Hoe hij het in zijn hoofd haalde om het vertrouwen van zijn pleegouders zo te misbruiken door van hun brood te snoepen. Het bleek dat zijn juf zelf op voedseltocht was getrokken, de school was toch gesloten. Het slachtoffer bood aan een goed woordje voor haar te doen bij zijn boer. Hij kreeg nog een extra lesje in vriendjespolitiek, iets waar ze niet van gediend was.

Bij een andere evacu e kwam de echtgenote van het schoolhoofd op visite met haar zoontje, ook op voedseltocht. Terwijl op de boerderij overleg gaande was tussen de boer en de bezoeker, viel het zoontje in de sloot. Hij bleek aan ervaring te kort te schieten bij het gebruik van de polstok van de evacu e. Het laat zich raden dat het bezoek niet

met een kwartiertje afgelopen was.

Achterblijvers

Minstens vier vaders zijn bij hun kinderen wezen kijken, waarvan er één ook bleef. Heimwee of ziekte noopte soms tot terugkeer. De bezoekers brachten bij terugkeer soms berichten mee. De schaarse berichten waren niet erg opbeurend. Wat te denken van het briefje (historisch): 'Ik ben bij een aardige boer. Hij heeft een aardige hond. De worst en spek hangt aan de zolder in de keuken... .' De familie ontving het bericht toen ze enige gebakken plakken suikerbiet aan het verorberen was.

Voorspel

De oorlog was te zien en te horen in Holten en Markelo. Tot eind maart knetterden overdag en in de avond de raketten door de lucht. De vliegende bom V1 kwam in de avonduren soms met vijf stuks tegelijk overvliegen. In bed lag je te tellen als in de verte de raketmotor startte. Aan het geluid kon je horen of hij niet voortijdig neer zou storten. Eén van de evacués kon zich herinneren dat een 'Duits sprengcommando' een neergestort exemplaar liet ontploffen. De ontploffing veroorzaakte een modderkolom van wel vijftig meter hoog. In de omgeving van een andere evacué stortte een V1 op een boerderij. In Markelo waar sommige kinderen naar school geweest zijn, stond één van de kinderen altijd op de uitkijk om te waarschuwen voor naderend gevaar. Begin april kwam de oorlog dichterbij.

Veel Duitse soldaten op de vlucht probeerden gewapend hier en daar eten los te peuten. In de verte werden kanonnen gehoord en circuleerden er verkenningsvliegtuigjes in de lucht.

Bevrijding

Op 8 april 1945 was het dan zover. In de omgeving waar vijf kinderen uit Baarn waren ondergebracht, staken de Canadezen de Schipbeek over. De schermutselingen hadden enige dagen geduurd. Sommigen hadden die in de kelder doorgebracht. Bij een ander viel een voltreffer op de kelder waardoor er een gewonde viel en ze moesten vluchten. Die evacué loopt de rest van zijn leven met doofheid rond. Vanaf deze plaats kon men zien hoe in de verte het dorp Holten bestookt werd. De mensen moesten door deze beschietingen soms hun huis verlaten. Tijdens deze schermutselingen is er een evacué om het leven gekomen. In Markelo verliep de bevrijding wel heel anders. Verschillende kinderen kunnen zich herinneren dat men naar het dorp ging om de Canadese bevrijders te verwelkomen.

Huiswaarts

De terugkeer liet nog even op zich wachten. Toen het zover was werd deze zelfs nog een week uitgesteld. Ook de meeste ouders waren niet op de hoogte van de thuiskomst. In twee legerauto's arriveerden ze op 14 juni op de Brink in Baarn. De meeste evacués

waren op de terugreis nog bevoorraad door hun pleegouders. Meestal met worst, roggebrood of spek.

Het grootste succes had degene die bij een boer met ganzen was. In een eigenhandig getimmerde kooi kwam hij met een gans thuis. De gans overleefde de reis prima. De buurt werd een half jaar onveilig gemaakt door zijn gesnater. Hij eindigde zijn leven met kerstmis... in de braadpan.

Vakantie

Veel kinderen hadden al afspraken gemaakt voor de vakanties. Zij waren het die met veel enthousiasme meehielpen op de boerderij. In de zomer wilden ze er graag bij zijn als de oogst binnengehaald werd. Bij bruiloften en jubilea waren ze ook te vinden. Van één gezin, waarvan drie kinderen in Markelo waren, is bekend dat de ouders bij hun 40-jarig huwelijk een reünie hielden waarbij alle pleegouders en familie aanwezig waren. Dat gebeurde in Markelo. Voor de meeste kinderen is het omslagpunt van de geregelde bezoeken gekomen op het moment dat ze van school gingen en gingen werken. Thans leeft er geen enkele pleegouder meer, maar worden hun kinderen nog wel eens bezocht.

60 jaar later

Ten behoeve van een artikel over vijftig jaar bevrijding van Holten en Markelo tien jaar geleden, heb ik onderzoek gedaan naar de evacués in dit gebied. Om meerdere redenen is dit artikel des-

tijds niet verschenen. Nu, tien jaar later, trek ik conclusies uit gegevens die in 1995 zijn verzameld.

Van de lijst van 38 kinderen bleken er in 1995 nog 34 in leven. De 38 kinderen die geplaatst werden, kwamen uit 20 verschillende gezinnen. Uit 9 gezinnen werd 1 kind geëvacueerd, uit 6 gezinnen 2, uit 3 gezinnen 3 en uit 2 gezinnen werden zelfs 4 kinderen geëvacueerd naar Holten of Markelo.

Gezien het aantal kinderen zijn er waarschijnlijk drie transporten geweest maar de verhalen blijken niet meer te verifiëren.

In dit verslag wordt steeds over evacués gesproken. De kinderen voelden zich in die tijd geen pleegkind, maar de ouders die hen opvingen voelden zich daarentegen wel pleegouder. De kinderen kwamen vaak terecht op een boerderij. Een thuis dat heel anders was als ze gewend waren en er was altijd wat te doen. De bevolking van Twente was aardig, begripvol en had humor, maar toch voelde men zich vaak een "displaced person". En dat alleen omdat er in geboorteplaats Baarn geen eten was!

Niet gek dus dat bij velen van hen de gedachtenis aan die tijd gemengde reacties teweegbrengt. Veel kinderen hebben door de jaren heen contact gehouden. De pleegouders leven inmiddels niet meer waardoor het contact nu alleen nog via nazaten van hen of vroegere speelkameraadjes verloopt. Maar ook uit gesprekken met degenen

Meisjes uit Baarn in Twentse klederdracht. Markelo, tijdens de zomervakantie van 1945

die nooit meer contact hebben gezocht na de oorlog, komt naar voren dat ze de laatste jaren wel eens terug geweest zijn naar de omgeving. Wat ze daar terugvonden was een, door ruilverkaveling veranderd landschap, de nieuwe snelweg van Deventer naar Enschede en de gaten in het landschap waar eens hun boerderij had gestaan.

Wat overblijft zijn de dankbare herinneringen aan al die gezinnen. Gezinnen die in een moeilijke tijd bereid waren om kinderen gedurende lange tijd te

voeden en te verzorgen, ons een nieuw thuis te geven. Ondergetekende was met een broer evacu e in Holten, terwijl een andere broer en zus werden opgenomen in Markelo. Over mijn ervaringen verscheen eerder 'Een heldere dag in april', een verslag over de bevrijdingsdag op 8 april 1945. Al diegenen die ook in Holten en Markelo zijn ondergebracht gedurende deze oorlogsperiode en die meer hierover willen weten, help ik graag met informatie.

W. Vedder

ACTUEEL VAN TOEN

**Holland werd vertrapt,
NU leeft het!** (begapt,
't Duurt nog maar kort, Eer het weer wordt:
„Gielen heeft het“

5 jaren van afbraak
zijn voorbij gegaan

Wij gaan weer opbouwend werk verrichten. Daarvoor is nodig, een gezonde geest en een gezond lichaam
Nu dus weer zwemmen en zeilen en volop geieten van zon en wind.

HET CENTRUM DER WATERSPORT

**Zwembaden Jachthaven
„Bestevaer“**

verwachten U ook dezen zomer

BOEKHANDEL A. J. VAN DE REE

Nu onze rood-wit-blaue vlag
Weer vrij en zwierig waaien mag,
Geef ik U via deze krant
Een vaderlandse vriendenhand.
Ik wens U en mijzelf mee:
Na de bevrijding koom' de vree.
En wat de boeken aanbelangt:
Kom en zeg wat gij verlangt.
Er is van alles in de maak,
Het komt natuurlijk in mijn zaak.

LAANSTRAAT 41 C - BAARN

ZEEMANSPOT EN HET NATIONAAL STEUNFONDS

Tijdens een recent bezoek aan de, goed verzorgde, Nieuwe Algemene Begraafplaats in mijn woonplaats Baarn werd mijn aandacht getrokken door een goed onderhouden graf, waarop in de steen een silhouet van een koopvaardijship is gesneden. Nog opvallender was het daaronder vermelde woord 'Zeemanspot'. Op de massief granieten afdekklaar zijn twee namen vermeld:

Herman Johan Visser en Hermijntje Visser-Kroes

Ik nam in mij op dat de heer Visser in 1901 te Amsterdam was geboren en dat hij op 10 januari 1945 in Sachsenhausen was overleden. Sachsenhausen, dat was toch een concentratiekamp? En ook het woord Zeemanspot liet me niet los, wat betekende het, waar stond het voor?

Ik belde Jan Bos, mijn vroegere kapitein bij van Nievelt, Goudriaan en Co's Stoomvaart Mij., en vertelde hem van mijn bevindingen. 'Waarschijnlijk een steunfonds voor familieleden van zeevlieden ten tijde van de oorlogsjaren, maar helemaal zeker ben ik niet', was zijn commentaar. Dit klonk aannemelijk maar ik wilde meer weten. Ik stuurde een berichtje met een aantal vragen naar de redactie van het scheepvaartblad *De Blauwe Wimpel*. Niet lang daarna ging de telefoon, Ab Kelder redactie. Zijn advies: 'Kijk op Internet, gebruik als

trefwoorden kapitein Filippo en Walraven van Hall en je zult vinden'. Zo gezegd zo gedaan.

De geraadpleegde websites gaven mij het complete verhaal.

Kapitein Filippo

Nadat in april 1941, op last van de Duitse autoriteiten, de directe betaling van week- en maanbrieven aan familieleden van de op zee verblijvende en voor de geallieerde zaak varende Nederlandse zeelieden waren gestopt, dreigden vele gezinnen in grote moeilijkheden te komen. Door kapitein Abraham Filippo, gezagvoerder bij de Holland-Amerika-Lijn, werd direct een steunfonds opgericht waaruit uitkeringen aan de betrokken gezinnen gedaan konden worden. De Zeemanspot was geboren!

Het systeem was gebaseerd op het verzamelen en verdelen van contant geld. Dit werd gedaan door een klein legertje uiterst trouwe en dappere Nederlanders. Vele miljoenen guldens zijn door de medewerkers, mannen en vrouwen, van de Zeemanspot opgehaald en daar gebracht waar zij het meest nodig waren.

Na de bevrijding werd becijferd dat gedurende de bezettingsjaren meer dan vijf miljoen gulden als steunuitgaven, opgehaald via de Zeemanspot, geboekt waren.

Er bestonden meerdere min of meer vergelijkbare inzamelings- en ondersteuningssystemen. Begin 1942 kwam er een contact tussen deze verschillende groepen tot stand.

Walraven van Hall

De bankier en effectenmakelaar Walraven van Hall, werkzaam in Zaandam, zelf ex-koopvaardijofficier – hij had als stuurman bij de Koninklijke Hollandsche Lloyd gevaren – en al samenwerkend met het inzamelingscomité in Amsterdam, kwam in contact met de groep van kapitein Filippo. Door zijn koopvaardijachtergrond voelde Van Hall een grote betrokkenheid bij de problemen waar de zeemansvrouwen zich voor gesteld zagen. Walraven van Hall, waar had ik die naam eerder gezien? Ik herinnerde mij dat ik deze naam gelezen had in Geert Maks *In Europa*, op de pagina waar beschreven wordt hoe in 1942 door de bankiers Walraven en Gijs van Hall, de latere burgemeester van Amsterdam, en anderen, onder de ogen van de Duitse bezetter, een organisatie van de grond getild werd welke de geschiedenis in is gegaan als het Nationaal Steunfonds 'Bankier van het Nederlandse Verzet'.

Nationaal Steunfonds

De geschiedenis van het Nationaal Steunfonds werd in 1960 vastgelegd in het op last van het toenmalige Ministerie van O.K & W, door het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie uitgegeven

boekwerkje *Het Nationaal Steunfonds, bijdrage tot de financiering van het verzet, 1941-1945*. Later werd het complete verhaal uitgebreid behandeld door dr. L. de Jong, in de delen 7 en 10b van zijn standaardwerk *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Duidelijk wordt dat het Fonds, dat pas in 1953 officieel werd opgeheven, een grote goedwerkende organisatie was, gedragen door bijna tweeduizend vrijwilligers, die met gevaar voor eigen leven hun bijdragen leverden. Vastgelegd is dat het Fonds na de bevrijding over bijna *Fl.* 83 miljoen gulden (!) aan kasmiddelen heeft beschikt. Een gigantisch bedrag, zeker in die jaren.

Dat het werken voor de Zeemanspot en het Nationaal Steunfonds niet van gevaar ontbloomt was, laat zich lezen in de lange lijst van gevallen medewerkers, 84 in totaal, onder wie Walraven van Hall. Zeker elf mensen van deze lijst waren direct betrokken bij de Zeemanspot.

Herman Johan Visser

Ik had nu duidelijkheid over de betekenis van het fenomeen Zeemanspot. De vraag die ik mij nu nog stelde was, wie Herman Johan Visser was en wat zijn relatie tot de Zeemanspot was. Met behulp van gegevens verstrekt door een vriendelijke medewerker van de begraafplaats kwam ik al gauw in contact met zijn dochter, mevr. Scholte-Visser. In een paar telefoongesprekken vertelde zij over het leven van haar vader die op 9 februari 1901 in Amsterdam was

Grafzerk van Herman en Hermijntje Visser op de Nieuwe Algemene Begraafplaats aan de Wijkamplaan in Baarn

geboren. In 1906 verhuisde het gezin Visser naar Soest. De vader van de jonge Herman Johan Visser, geboren in 1864, werd daar na een ambtelijke loopbaan, leraar orgel en piano, en was tevens organist van de gereformeerde kerken te Soest en Baarn. Herman bezocht in Baarn de lagere school en doorliep daarna de middelbare handelsdagschool in Amersfoort. Het was in deze tijd dat hij kennis kreeg aan de in Baarn woonachtige Hermijntje Kroes. Op 26 juni 1923 traden zij, in Baarn, in het huwelijk. Uit dit huwelijk werd in het jaar 1925 hun dochter Johanna ge-

boren.

Tevens was zij zo vriendelijk mij een kopie toe te sturen van het door haar geschreven levensverhaal van de op 10 januari 1945 overleden Herman Johan Visser.

Tijdens het lezen van dit indrukwekkende verhaal werd mij duidelijk dat Visser door zijn maatschappelijke functie bij Wm.Müller & Co., te Rotterdam, als procuratiehouder met de taken secretaris van de directie en personeelschef de aangewezen persoon was om als contact van de Zeemanspot bij dit internationaal werkende concern te fungeren. Plichtsgetrouw en met

een grote nauwgezetheid vulde hij deze taak, tot hij op dinsdag 21 december 1943 in naam van de SD door een Nederlandse politiemann werd gearresteerd. Na een maandenlange detentie op het hoofdbureau van politie te Rotterdam, kwam hij, na een langdurige periode in Kamp Vught verbleven te hebben, uiteindelijk terecht in KZ Sachsenhausen-Oranienburg, waar hij op 10 januari van het laatste oorlogsjaar overleed. Kort daarna moet hij in het crematorium van Sachsenhausen zijn gecremeerd. Door een Noorse medegevangene die de verschikkingen van Sachsenhausen wél overleefde, wordt hij na de oorlog omschreven als 'a courageous man, we loved him all'. Bij het overlijden van de weduwe van

de heer Visser in 1992, besloot de familie om als blijvende nagedachtenis aan Herman Johan Visser, die zelf nooit een waardige laatste rustplaats heeft gekregen, zijn naam op de grafsteen van hun moeder te laten zetten.

Texel

In het eerder genoemde en door mij geraadpleegde boek van mr. P. Sanders over het Nationaal Steunfonds is een lange lijst van gevallen medewerkers, 84 in totaal, opgenomen.

Hierin wordt genoemd de naam van A. (Albertus) Jullens (4 augustus 1901-8 april 1945) plaatselijk hoofd te Den Burg (Texel).

De datum 8 april 1945 trok mijn aandacht, dat was immers de derde dag van de opstand van het op Texel gelegerde 822ste Georgische infanteriebataljon tegen de Duitsers, door velen beter gekend als de Russenoorlog.

Deze uiterst dramatische en tragische episode in de Texelse geschiedenis vond plaats in de eindfase van WO 2 en had al vele jaren mijn belangstelling. Nog in de zomer van 2004 heb ik onder leiding van Gelein Jansen, kenner bij uitstek van de Texelse geschiedenis, meegedaan aan de excursie 'Oorlog in Eierland' en zag ik nu, 60 jaar later, nog de sporen van de bloedige strijd.

Las en herlas ik mijn jonge jaren het boek *Tragedie op Texel*, het in mei 1945 door J.A. van der Vlis opgeschreven ooggetuigenverslag, als een weliswaar zeer realistisch maar toch vooral span-

nend boek, later en zeker na het lezen van het standaardwerk *Texel, Nederlands laatste slagveld* van J.A.C. Bartels en W. Kalkman drong de impact die deze periode op de Texelse bevolking gehad moet hebben, en nog steeds heeft, pas ten volle tot mij door.

Albertus Jullens

Deze was sinds mei 1939 ingeschreven in de gemeente Texel en was werkzaam als assistent van de Rijksbelastingdienst. Samen met zijn echtgenote Menje Lenting en hun twee kinderen was de, op 4 augustus 1901 in het Groningse Appingedam geboren, Albertus Jullens woonachtig aan de Wilhelminalaan in Den Burg. Het moet in zijn hoedanigheid van ambtenaar bij de belastingdienst geweest zijn dat hij, als actief lid van het verzet, in aanraking is gekomen met het Nationaal Steunfonds.

De belastingdienst heeft immers een belangrijke rol gespeeld bij het verantwoorden van vele honderdduizenden guldens, welke door de geldinzamelaars van het Nationaal Steunfonds werden bijeengebracht.

In het hiervoor genoemde boek *Texel, Nederlands laatste slagveld* wordt in drie pagina's het tragische einde van de heer Jullens beschreven.

Op zondag 8 april 1945 werd hij achter het bunkercomplex nabij villa Texla doodgeschoten en provisorisch begraven.

Eerst op 20 mei werden zijn stoffelijke resten opgegraven en kreeg hij zijn definitieve laatste rustplaats op de

Grafzerk van Albertus Jullens op de Algemene Begraafplaats te Den Burg op Texel

Algemene Begraafplaats te Den Burg. Zondag 31 oktober 2004 bezocht ik zijn graf en las zijn naam en die van vele andere Texelaars op het monument bij de ingang van de begraafplaats.

Rest nu de herinnering aan Herman Johan Visser, Albertus Jullens en de vele andere moedige mannen en vrouwen die hun leven in de waagschaal stelden

en gaven voor de Zeemanspot en het Nationaal Steunfonds. Zij allen verdienen ons respect.

Ed Vermeulen

Met dank aan:

mevr. J. Scholte-Visser
Jan Bos, oud-kapitein Nigoco
C.G.J. van Empel, Den Burg, Texel
Harry de Graaf, De Koog, Texel
Gelein Jansen, Den Burg, Texel
W. Kalkman, Den Helder
Ab Kelder, redactie *De Blauwe Wimpel*
Fons Tolboom, Algemene
Begraafplaats Baarn

Geraadpleegde literatuur:

J.A.C. Bartels en W. Kalkman: *Texel, Nederlands laatste slagveld*
Dr. L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 7, 2de helft, deel 10b 1ste helft
Geert Mak: *In Europa*

Mr. P. Sanders: *Het Nationaal Steunfonds en de financiering van het verzet 1941-1945*

Mevr. J. Scholte - Visser: *Het leven van Herman Johan Visser*
Slachtofferregister
Oorlogsgravenstichting
J.A. van der Vlis: *Tragedie op Texel*
Diverse internetsites

Foto's:

Ed Vermeulen

Smit & Delen

N O T A R I S S E N

Eemnesserweg 12, postbus 97, 3740 AB Baarn
Telefoon: (035) 541 33 21, telefax (035) 541 81 53
E-mail: notarissen@smit.delen.knb.nl

Door lucht gedragen

Het Matrair luchtgeveerde,
persoonlijke instelbare matras
- unieke eigenschappen
in een matras
vertegen-
woordigd

*Bezoek ook
onze speciale
bedden-etages.*

Bed- en linnenspeciaalzaak

*Slapen
op wolken.....*
**Laanstraat 91
BAARN**

Tel. (035)5413521
veerkamp@xs4all.nl

Uw oude of nieuwe huis meesterlijk geschilderd?

SCHILDERSBEDRIJF

u.d. Horst

CANTONLAAN 1 - 3742 CH BAARN
TEL. (035) 542 28 93 - FAX (035) 543 02 58

Voor Baarn en omstreken van oudsher bekend

M A A T parket

*Uw Vloer
op maat bij*

**MAAT parket v.o.f.
Zandvoortweg 153
3741 BC Baarn
Telefoon 035 602 36 54
Fax 035 602 38 06**

APOTHEEK JULIUS

Sinds 1886

M.A.Smulders - de Jong en W.P.J. Goemans, apothekers

**UW GENEESMIDDEL
ONZE ZORG**

Laanstraat 26, 3743 BG Baarn
Telefoon (035) 5412432 Fax (035) 5421021
E-mail apo.julius@worldonline.nl

ERICA

LINGERIE & BADMODE

Voor deskundig advies
Voor grote maten
Nachtgoed en Dusters
Reuma ondergoed
Uw maat met de juiste cup A t/m H

Voor kleine maten
Voor hele grote maten
Badpakken en Bikini's
Heren ondergoed

En wij proberen het bijna onmogelijke mogelijk te maken

Laanstraat 71a, 3743 BC Baarn, Tel. 035 642 00 73

juwelier
van doorm

Brinkstraat 14 - 16 3741 AN Baarn
Tel.: 035 - 5413107 Fax. 035 - 5416963
✧ Al vier generaties lang liefde voor 't vak

**DICK
PRINS**

ASSURANTIE- EN HYPOTHEEK ADVIES B.V.

Het adres voor al uw verzekeringen

Brinkstraat 38

3741 AN Baarn

Telefoon 035-5411359

Fax 035-5410063

E-mail: dick_prins.ass.hyp.advies@hetnet.nl

Ook het adres voor hypotheekadvies

BLIK OP DE BRINKSTRAAT (deel 1)

Inleiding

De Brinkstraat vinden we al in koopakten uit de eerste helft van de 18e eeuw onder de naam 'Brinksteeg', een bolle zandweg van één karrenspoor breed, die van de Brink naar de polders liep.

Aan de kant van de dorpskerk (waar nu de Hema is) liep een sloot en aan de andere kant was een doornen haag. In die tijd werden langs deze steeg iepen geplant. Later werd de sloot gedempt en kwam er een klinkerpaadje voor één paard en wagen met aan beide zijden een grintpad voor voetgangers. Pas in 1869-1870 werd de weg helemaal bestraat en in 1876 werd de naam 'Brinkstraat' officieel vastgesteld. ¹

In de 18e eeuw liepen vanaf de Brinksteeg, vanaf de Brink gezien, twee stegen naar links, de Dwarssteeg en de Smitssteeg, genoemd naar de smederij aldaar. Toen waren er in die drie stegen maar enkele woonhuizen, boerderijen en werkplaatsen. De eerste 'neringdoenden' in de Brinksteeg waren een wagen- en tuigmaker, een rijtuigschilder en een smid. Dit houdt natuurlijk verband met het hotel op de Brink en de stalhouderijen, herenhuizen en boerderijen in het dorp. Op de hoek Brink/Brinkstraat (waar nu 'Dorsthuys Demmers' is), was al sinds 1699 een boerderij met stallen en een wagenmakerij, eerst eigendom van Gijsbert Jansz. Rademaker en sedert 1742 van de familie Van Leersum. In een register van be-

lastingplichtigen uit 1749 staan met hun beroep de Brinkstraters Jan Willem van Cocken, chirurgijn (=huisarts), Jan Bosch, drukker, en Gijsbert van Leersum, wagenmaker.

Door de opening van de spoorlijn Amsterdam-Amersfoort in 1874 lieten vele vermogende Amsterdammers grote villa's in het gezonde en rustige Baarn bouwen om daar te gaan wonen. Door deze ontwikkeling kwamen vele middenstanders op het idee om zich hier als winkelier, pensionhouder, paard- en rijtuigverhuurder e.d. te vestigen, ook in de Brinkstraat. Op oude ansichten en foto's zien we in die straat vele hekjes, heggen en bomen, waaruit blijkt dat er ooit voortuintjes waren. Ook kunnen we daarop zien, dat er nog percelen onbebouwd waren.

Uit een adresboekje van 1889 blijkt, dat toen in de Brinkstraat een gemengde bevolking woonde, want naast jhr. W. van Panhuys, jhr. C.H. Sandberg en jkvr. E.S.C.W. van der Wijck woonden er smid J.R. Brulleman, stoffeerder en behanger I. Eernisse, jr., timmerman/aannemer P.J. van Garderen, wagenmaker W. van Leersum, kleermaker L. de Ruiters, behanger, stoffeerder, rijtuigbekleder en zadelmaker L.S.Veenstra, boekhandelaar H.G. Burck, drankhandelaar en bottelier J. Dekker, banketbakker P. de Ruiters [=Ruijter] en manufacturenwinkelier J.C. van der Veen. De

De Brink in 1875, rechts het begin van de Brinkstraat. Tekening door D. Everaars (1944)

Brinkstraat is de eerste straat in Baarn waar winkeliers te vinden waren.

Eind jaren twintig van de vorige eeuw wilde de gemeente Baarn de Brinkstraat renoveren. Dit moest uiteraard met de bewoners uitvoerig besproken worden. Op 5 januari 1928 kwam men bijeen in hotel Central (nu de Hema) voor een bespreking. Men ging akkoord met de gemeentepannen en richtte spontaan de buurtvereniging 'De Brinkstraat' op. Deze had als doel de belangen van alle bewoners en eigenaren te bevorderen, reclame te maken en straatfeesten te organiseren. Ook besloot men tot het oprichten van een eigen krant: *De Brinkstrater*, waarvan de eerste jaargang in 1929 verscheen.

Dit blad had een oplage van 3000 exemplaren, kwam maandelijks uit en werd gratis huis aan huis bezorgd. Het bevatte advertenties van en mededelin-

gen over de activiteiten van de Brinkstraatwinkeliers. Ook werd de geschiedenis van de straat erin beschreven, o.a. door de bekende Baarnse geschiedschrijver Pluim. De redactie was anoniem, maar het redactie-adres was Brinkstraat 21. Daar woonde en werkte groentehandelaar T.A. Steenstra. Hij moet dus de redacteur van *De Brinkstrater* geweest zijn. In 1970 ondertekende een schrijver over Baarn van vroeger

zijn teksten in de Baarnsche Courant met T.A.S. Volgens mij is dat ook T.A. Steenstra.

In 1930 werd met de renovatie begonnen. De opening van de vernieuwde winkelstraat werd gevierd op 12 juni van dat jaar met muziek van 'Crescendo', een feestweek en een etalagewedstrijd.

Een aantal jaren voor de Tweede Wereldoorlog vond er een herinrichting van de Brinkstraat plaats vanwege het bouwen van enkele nieuwe panden tussen of in plaats van de oude panden. Daardoor veranderde de huisnummering in 1937 ingrijpend.

In 1978 werd de Brinkstraat weer gemoderniseerd. De derde renovatie was in 1981 en de laatste in 1992, toen – eindelijk! – de Brinkstraat een groten-deels autovrij promenadegebied werd zoals de Laanstraat. Daardoor werd de Brinkstraat een volwaardige en moderne winkelstraat in ons dorp.
(wordt vervolgd)

Frits Booy

N.B. Aan het eind van deze artikelenreeks zullen alle informanten en bronnen worden genoemd.

1 En niet in 1930, zoals wordt vermeld in *Baarn, de straat waarin wij wonen*. Uitgeverij Baarnsche Courant 2003, p.26.

RUSLUI IN BAARN (deel 2)

Harmsen en Co

Bekende Nederlandse familie- en firmamenamen in Sint Petersburg waren o.a. Engberts, Jansen, Kruys, Companjen, Kunst, Ten Cate en Harmsen.

Derk Gerhardus Harmsen (1816-1893) en zijn broer Gerhardus Derk Harmsen (1818-1890) vertrokken in 1830 respectievelijk 1831 naar Sint Petersburg. In 1840 richtten zij de firma Harmsen en Co op in de Gostiny Dvor op nr. 128.

De Gostiny Dvor (het betekent gastenhof) was een soort winkelcentrum aan

de Nevski Prospekt, de belangrijkste straat in Sint Petersburg, waar zich veel Nederlanders gevestigd hadden. De zaken gingen kennelijk voorspoedig, want binnen enkele jaren was de firma uitgebreid met een aantal nieuwe panden, namelijk Gostiny Dvor 138 en 144. Beide broers hadden hun gezin in Vriezenveen, waarheen zij regelmatig voor enige tijd terugkeerden. Uit het huwelijk van Derk Gerhardus met Derkdina Winter werden desondanks twaalf kinderen geboren, van wie er drie jong stierven.

De vernieuwde Hollandse kerk omstreeks 1840 naar een ontwerp van Paul Jacot, de architect van de tsaar, op de hoek van de Nevski Prospekt en de Moika. Op 14 januari 1834 werd de kerk ingewijd in aanwezigheid van de Nederlandse kroonprins, de latere koning Willem II, zijn echtgenote Anna Paulovna, zuster van tsaar Nicolaas I, en zijn zoon Willem III. In de zijvleugels waren winkels. Ook de firma Harmsen had er een goedlopend 'Magasin Hollandais'. In het kerkgebouw is nu de Alexander Blokbibliotheek gevestigd. (Maquette Staatsinstituut voor architectuur in Sint Petersburg, 2001)

Villa Concordia, Sophialaan, nu Bothalaan 1. Hier woonde de familie Harmsen van januari 1903 tot april 1905 na hun terugkeer uit Sint Petersburg in 1900. (Foto Jaap Kruidenier)

Van de zeven zoons en twee dochters waren zelfs de oudste vijf zoons in de firma werkzaam. Wanneer het aantal firmanten in de familie Harmsen soms te groot werd, kwam er een splitsing tot stand zoals in 1865. Derk Gerhardus behield toen met zijn zoons het meest gunstig gelegen pand 144 en de oude firmanaam. De zaak werd later nog uitgebreid met nr. 131.

In 1866 kwamen de zoons Hermannes (1850-1908) en Barend (1853-1938) naar Sint Petersburg en in 1867 volgde het hele gezin. De broers bezochten de 'Reformierte Kirchenschule'. Deze school was gesticht door de Duitse, Franse en Hollandse kerken tezamen. De lessen werden er hoofdzakelijk in

het Duits gegeven, alleen het Russisch werd in privélessen aangeleerd. Nadat Hermannes en Barend in de zaak waren opgenomen, trok hun vader zich in 1874 terug. Hij keerde terug naar Vriezenveen, waar hij zich een fraaie villa liet bouwen.

Hermannes trouwde in 1893 met Nanette Johanna Moorrees en vestigde zich met zijn jeugdige bruid in de Sadovaja Ulitsa (Tuinstraat) in een appartement tegenover dat van zijn broer Barend met zijn vrouw. De twee schoonzusters konden het samen goed vinden en dat was voor de bruid, die geen Russisch sprak en aanvankelijk nogal wat heimwee had, een hele troost. Hermannes en Nanette vestig-

De drie dochters van het echtpaar Harmsen-Moorrees vlak voor hun terugkeer naar Nederland. Van links naar rechts: Tuus, Tinie en Dieta Harmsen. De nieuwe villa aan de latere Piet Heinlaan werd vanwege dit trio 'Troika' genoemd. (Collectie familie Harmsen)

den zich in 1895 met hun oudste in 1894 geboren dochtertje, Christina Elisabeth (Tinie), in Shuvalovo, een plaatsje in de buurt van Sint Petersburg, en kregen daar in 1896 nog een tweeling: Derkdina (Dieta) en Roeloffina Geertruida (Tuus).

In 1900 keerde het gezin terug naar Nederland. Een belangrijke aanleiding daarvoor was het uitbreken van diverse besmettelijke kinderziekten in Rusland in die tijd, zoals roodvonk, cholera en tyfus. Twee kinderen van Hermans broer Barend waren zelfs aan roodvonk overleden. Een andere reden was dat de oudste dochter Tinie naar school moest.

Aan het eind van de negentiende eeuw

ging het slecht in het Russische zakenleven. Faillissementen waren aan de orde van de dag. Van de vele Vriezenveense zaken, die in de Gostiny Dvor gevestigd waren geweest, waren er rondom 1900 nog maar twee over. Dat waren Engberts en Co op nr. 146 en Harmsen en Co op nr. 144. De laatstgenoemde firma had zich desondanks gunstig ontwikkeld. De zaak kreeg elektrische verlichting en in 1913 werd zelfs tot een belangrijke verbouwing besloten. De afdeling lingerie en witte goederen werd belangrijk uitgebreid en aan de zaak werd een eigen atelier toegevoegd met de bedoeling dat dit zich in de toekomst zou ontwikkelen in de richting van de lingerie-industrie. Het zou echter anders lopen! Na de machtsovername door de Bolsjewieken in oktober 1917 werden alle bedrijven genationaliseerd. Bankrekeningen en goederen werden geconfisqueerd. Na een bestaan van 79 jaar ging de firma Harmsen en Co ten onder. Enige vergoeding werd nooit verleend!

Villa Troika

In 1900 keerde het echtpaar Hermannes Harmsen en Nanette Johanna Harmsen-Moorrees met hun drie dochters Tinie, Tuus en Dieta terug naar Nederland. Ze vestigden zich eerst in Waardenburg bij Zaltbommel. De vader van Nanette, J.G.G. Moorrees, was namelijk predikant te Aalst bij Zaltbommel. In januari 1903 vertrok het gezin naar Baarn en woonde het

*De villa Troika aan de tegenwoordige Piet Heinlaan (1905- 1910).
(Collectie familie Harmsen)*

*De Oorsprongschool, ongeveer 1905. Staand tweede van links: Tuus
Harmsen. Zittend tweede van links: Diet Harmsen. (Collectie familie Harmsen)*

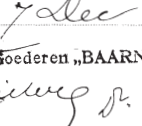
Deel van de tuin met de originele fruitmuur van villa Troika in het tegenwoordige Cantonspark. (Foto Jaap Kruidenier)

De kinderboerderij aan de Piet Heinlaan. Op de plaats van het Pinetum lag de villa Troika van de familie Harmsen. (Foto Jaap Kruidenier)

N^o _____
 Ontvangen van den Heer H. Harmsen te Baarn
 de SOMMA van ~~veertig gulden, hier een~~
~~vrouw koster, een koopakke, betreffende twee perceelen grond te~~
~~Baarn, in het „Schoonoordpark“, vangekocht van de Maatschappij „Baarn“~~
~~gwest bij de Notaris van~~
 Baarn den 4 December 1903.
 Zeegge

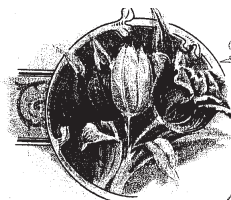
Kwitantie van notaris Cambier van Nooten uit 1903. (Collectie familie Harmsen)

N^o _____
 Ontvangen van de Heer H. Harmsen
 de Somma van ~~veertig gulden, hier een~~
~~75 cents om de gekochte grond „Schoonoord“~~
 Baarn 7 dec 1903
 Zeegge
 van Onroerende Goederen „BAARN“
 Not. J. B. J. J. J.

Kwitantie van de Maatschappij tot Exploitatie van Onroerende Goederen 'Baarn', 1903. (Collectie familie Harmsen)

tijdelijk in de villa Concordia aan de Sophialaan, nu Bothalaan 1. De oudste dochter Tinie werd leerlinge op de Dameskostschool, 'Middenbosch', aan de Dalweg en de tweeling Dieta en Tuus bezochten de Oorsprongschool.

In december 1903 werden door Hermannes via makelaar Vethake twee percelen grond met een totale oppervlakte van 3309 vierkante meter gekocht in het zojuist verkavelde Schoonoordpark. De grond werd gekocht van de

Baarn 11
juni 1906

Lieve Paja

Ik dank je wel voor
de briefkaart ik was er
erg blij mede. Hoe
gaat het met? Wy zijn
allen goed gezond. De
Nardelieën bloeien al
en er waren al een
paar ryp. Moeya gaat

morgen naar de dokter
Tusschen de rozen zijn
de begonia's gepook
Onze Tuindij staat
zoo mooi. De violen
en vergeminten bloe
en ook nog. Er hangen
zoo veel bessen aan de
boomen. Nu de marmotten
en bleek zijn goed
gezond. Ik en Maya verklagen
zoo naar je

Tuusje.
De groet aan Oom
Leendaard.

Brief van de tienjarige Tuus Harmsen aan haar vader in Sint Petersburg. De kinderen noemden hun ouders Moeja en Paja. (Collectie familie Harmsen)

Maatschappij 'Baarn', gevestigd te Rotterdam, en kostte 1,50 gulden per vierkante meter. De koopakte werd op 9 december bij notaris Cambier van Nooten getekend. Het jaar daarop werd op dit terrein gestart met de bouw van een villa. De villa werd 'Troïka' genoemd, omdat er drie dochters waren.

Troïka is in Rusland een driespan paarden voor een wagen. Op 14 april 1905 verhuisde het gezin naar villa Troïka. Een telefoongids uit dat jaar geeft als adres Schoonoordpark L 128. Later werd als adres opgegeven Piet Heinlaan 8.

Bij navraag bleek niemand in Baarn deze villa te kennen, zelfs de meest deskundige oude Baarnars hadden er nog nooit van gehoord. Dat is echter niet zo verwonderlijk, want villa Troïka werd in 1910 al weer afgebroken en heeft dus maar een jaar of vijf bestaan.

Na het overlijden van Hermannes Harmsen op 6 april 1908 vertrok zijn vrouw in mei 1910 met Tuus en Dieta naar de Regentesselaan 16 in Den Haag, waar ze familie had. Tinie bleef echter op Middenbosch. Troïka werd op 19 april 1910 verkocht aan August Janssen, die het huis liet afbreken en de grond bij zijn terrein voegde.

De vraag doet zich voor waar de villa precies heeft gestaan? Dankzij de kleindochters van Hermannes werd mij het een en ander duidelijk. Zij bleken in het bezit van twee unieke foto's van Troïka uit ongeveer 1907. Daarop is te zien dat de fraaie villa met veel

gen aan de tegenwoordige Piet Heinlaan. Waarschijnlijk op de plaats van het Pinetum in het huidige Cantonspark. Op één van de foto's is links nog net het tegenwoordige verzorgingshuis Schoonoord te zien, dat in 1907 gereed kwam. En de tuin bleek na een verkenningstocht met de twee kleindochters het terrein van de tegenwoordige kinderboerderij te zijn. Het terrein ligt hier lager. Mogelijk is de grond hier afgegraven en gebruikt als verhoging voor het perceel van de villa. In de winter stond dit gebied namelijk nogal eens onder water.

De oorspronkelijke fruitmuur is nog steeds aanwezig en vormt de begrenzing van het tegenwoordige rosarium. Lange tijd was dit terrein in gebruik als proeftuin van Johanna Westerdijk.

Hermannes was een liefhebber van tui- nieren en hij hield zich o.a. bezig met het kweken van bijzondere vruchtbo- menrassen. Veel mensen zullen zich nog de hier aanwezige kassen en het geleide perenlaantje herinneren, dat in de jaren tachtig werd gerooid.

De foto's zijn vermoedelijk vanaf de over- kant van de Piet Heinlaan gemaakt, waar zich de overtuin bevond.

Huis en tuin

Omdat Herman ook na 1900 regelmatig voor langere tijd in Sint Petersburg verbleef, ontstond er een intensieve briefwisseling tussen Nanette en haar man. Uit deze bewaarde correspondentie komen we iets meer te weten over het interieur van Troïka en de inrichting van de

tuin. Op 19 januari 1905 schrijft Nanette o.a.: 'Het huis is nu bijna klaar, ze zullen wel gauw gaan behangen en afverven, de behangselpapieren heb ik uitgezocht, ik hoop dat ze je bevallen mogen, in de suite en serre effen, in de salon effen blauw als de meubels met afstekende randen, in de zitkamer en serre effen lichtbruin, een soort kleur als op de meubels die jullie nu in de salon hebben, dat kwam het beste bij het vloerkleed en gordijnen.'

'De kamers worden geverfd in tinten die bij het behang passen. In de eetkamer wordt alles eikenhout geschilderd, de gangdeuren en trapeuningen in twee kleuren oud blauw en afgezet met roze. Ik dacht om alles ook eerst houtkleur te laten verven, doch Onnes [?] zeide, dat is zo ouderwetsch en dan kwam het snijwerk niet uit, toen liet hij andere kleuren opzetten en heb ik dit gekozen.'

8 februari 1905:

'Hovenier Bruidegom begint met de tuin. De aarde rondom het huis is nu opgehoogd; het huis staat hoog.' 'Er komen spiegelruitjes in de voordeur. Op zolder worden kisten met sluiting gemaakt voor het opbergen van dekens en kussens.'

18 februari 1905:

'Het behang van de slaapkamers is licht en gebloemd. De eetkamerlambrisering wordt "eikenhout" geschilderd. De trap wordt zeer licht "eikenhout" geschilderd. De hal wordt geschilderd met lichte glansverf.'

28 maart 1905:

'Het huis wordt gelucht om te drogen. In de tuin wordt hard gewerkt. De overtuin is bijna helemaal omgespit. Het dijkje is gelijkgemaakt. Het hekwerk door v/d Berg schiet niet op.'

2 april 1905:

'Alle vruchtbomen zijn gepoot. De onlangs geënte vruchtbomen staan netjes op de bedjes. Alle vakken op de buitenmuren van het huis worden gewit.'

6 april 1905:

'Clazina (de hulp) gaat het huis schoonmaken. De tuin vordert goed.'

14 april 1905:

'Het verhuizen gebeurt in etappes. Er zijn al manden met serviesgoed overgebracht.'

24 april 1905:

'De tuin is bijna klaar. In de overtuin is een groot perk rhododendrons en struikrozen aangelegd. De duiven bij villa Concordia moeten gevangen worden. Er is een mooi nieuw hok voor ze gemaakt. De tuin bij villa Concordia wordt netjes achtergelaten. De deksels van de broeibakken gaan mee naar de tuin van Troika.'

Uit de correspondentie blijkt de grote liefde van het gezin voor tuinieren en voor het buitenleven in het algemeen.

De kinderen hebben in de tuin van

Troïka kippen, cavia's, vogels (kanaries en parkieten) en honden. In het archief van de familie Harmsen bevindt zich een door Herman met kennis van zaken samengestelde lijst van de volledige tuinbeplanting van Troïka. Kennelijk werden er ook volwassen bomen geplant, want in juli 1906 blijken enkele vruchtbomen reeds vrucht te dragen.

10 mei 1905:

'Het gaat de kinderen puik best, ze zijn erg blij met hun mooien tuin en spelen nu nooit meer op den weg. Het gras komt zo netjes op. De gazons krijgen nu een groen aanzien, de tuin bevalt mij nu best, hij is keurig aangelegd. Het vioolenperk bloeit prachtig, de rhododendrons beginnen zo mooi te bloeien.' 'Ik wou maar dat je er nu was om alles te zien. Ik kijk gedurig naar je kweekerij, verreweg de meeste oogen van die kleine entjes die je hier op het laatst nog hebt geënt gaan goed aan de gang. Wat zal je toch genieten aan je spulletje, het staat er nu alles is aangelegd toch zo erg lief en maakt zoo'n recht vriendelijken indruk.'

5 juli 1906:

'De rozen schijnen hier erg goed te willen, het perk Caroline Testaut is meer bloem als blad, ik heb nog nooit zoo rozen zien bloeien, de menschen staan stil voor het hek om er naar te kijken. Met de vruchten valt het echter erg tegen, ze hebben zooveel laten vallen in dien guren kouden tijd van einde mei begin juni.'

Op 9 juli 1907 overleed schoonvader Jan Gerrit Gabriël Moorrees, die naar Baarn was gekomen na het overlijden van zijn vrouw en gedurende zijn laatste levensjaar bij zijn dochter Nanette en schoonzoon Herman in villa Troïka woonde. Nog geen jaar later sterft Hermannes op de leeftijd van zevenenvijftig jaar. Hij heeft maar heel kort van zijn nieuwe huis kunnen genieten. Op de oude Algemene Begraafplaats aan de Acacialaan liggen schoonvader en schoonzoon sindsdien broederlijk naast elkaar.

Jaap Kruidenier

Met dank aan de dames A.W. van 't Hoff en N.J. Zeijdner.

Geraadpleegde literatuur:

P.N. Holtrop, S.M. van Halsema, C.H. Slechte, B. Woelderink, *Catalogus bij de tentoonstelling De Nederlanders en hun kerk in Sint Petersburg, 1704-1927*, Sint Petersburg 2002.
D.G. Harmsen, *Vriezenveners in Rusland*, Almen 1966.
K. Meeuwse, *De Ruslui*, 1996.
F. Gaasbeek, J. van 't Hof, M. Koenders, *Baarn. Geschiedenis en architectuur*, Zeist 1994.

(deel 1 van dit artikel verscheen in *Baerne* van maart 2005)

Heden overleed in vollen vrede, mijn innig geliefde Echtgenoot en der kinderen trouwe Vader,

DE HEER HERMANNES HARMSEN,

in den ouderdom van 57 jaar.

N. J. HARMSEN---MOORREES

EN KINDEREN.

BAARN,
Schoonoordpark 6 April 1908.

De teraardebestelling is bepaald op Donderdag 9 April te 12,30 op de Algem. Begraafplaats te Baarn.

(Collectie familie Harmsen)

VERENIGINGSNIEUWS

Programma 2005

- 10 september

In verband met Open Monumentendag openstelling Oude Begraafplaats, ingang Berkenweg, om 11.00 en 14.00 uur.

- 17 september

Excursie naar Amsterdam. 's Morgens bezichtiging van het theater Tuschinski, daarna boottocht door grachten naar IJburg.

's Middags bezoek aan informatiecentrum IJburg en educatieve rondleiding over het eiland.

Prijs: € 22,50, exclusief openbaar vervoer Baarn-Amsterdam CS vice versa en exclusief lunch.

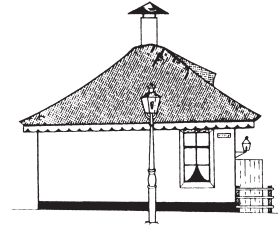
Opgave en vooruitbetaling voor 15 juni 2005 bij D. Alink, Koningsweg 37, 3743 ET Baarn, tel. (035) 5422733 - ING bankrekening 684405032 o.v.v. 'Excursie HKB'. Voor nadere informatie: W. Oudendorp, tel. (035) 5413105 of C. Roodnat, tel (035) 6037137.

- 6 oktober

Lezing met als onderwerp 'Bouwhistorisch Onderzoek tijdens restauraties' door de heer L.B. Wevers, restauratie-architect.

- 17 november

'Diverse onderwerpen over monumentenzorg. Specialisatie architectuurgeschiedenis.' Lezing door de heer K.

Loeff, kunsthistoricus.

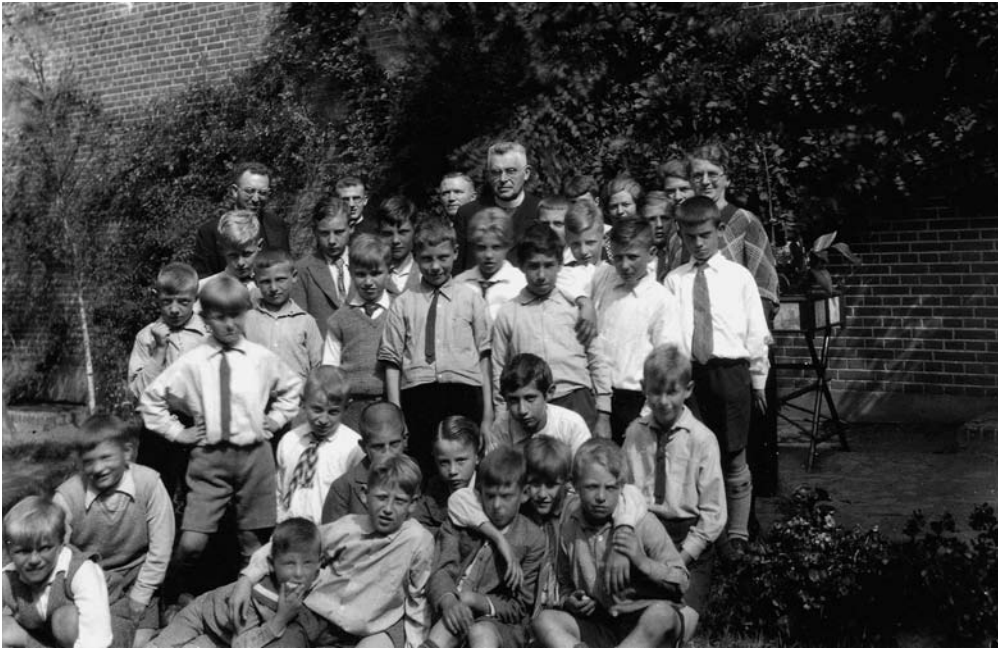
Alle lezingen vinden plaats in Cultureel Centrum De Speeldoos, Rembrandtlaan 35 te Baarn. Zaal open om 19.30 uur, aanvang 20.00 uur. Leder per adres twee kaarten gratis, niet-leden € 3,50 per persoon.

Foto jongenskoor: vele namen bekend!

Zowel van mevrouw Rijnders als van de heer B. Krijnen ontvingen wij – in antwoord op onze vraag – een aantal namen van de jongens op de foto van het koor (zie *Baerne*, maart 2005, p. 28 en hiernaast).

Ben Krijnen schrijft ons onder meer dat pastoor Van Oppenraay, links op de foto, van 1921 tot november 1945 aan de St. Nicolaasparochie verbonden was. Schrijver woonde destijds op de Zandvoortweg 13. In de oorlog verhuisde het gezin Krijnen naar de Nieuwstraat. 'Ik ben al vrij jong uit Baarn vertrokken, maar ik denk nog altijd met plezier terug aan mijn jeugd in Baarn.' Aldus de heer Krijnen.

Mevrouw Rijnders stuurde ons een uitgebreide lijst van namen, als volgt:

zittend 1ste rij v.r.n.l.: Kees Timmers, Peter van Uden (hoofd), onbekend, Wim Egtberts (hoofd) van de kapsalon, Toon Roest (witte blouse), Jan Roest (Tromplaan), onbekend, daarachter onbekend;

zittend 2de rij v.r.n.l.: Ger Krijnen (dat moet zijn Gert Krijnen, geboren in 1923 en inmiddels overleden, aldus B. Krijnen), Jan Rijnders (donkere = fam.), Johan Rijnders (kortgeknipt), Arie Kuijer (witte blouse);

staand 1ste rij v.r.n.l.: Sjuul of Juul Witteveen (uit de Burg. Penstraat nr 2, ook door Lies Luikinga bevestigd), v.d. Heuvel, Bartlo, Nol Hertogs (scheiding in haar), Egberts, Joop Groart, Lammert Timmers, Frits Roest, Bertus Verhoef;

staand 2de rij v.r.n.l.: dochter van meester Schouten, dames?, koppie bulletje? hoofd? in pak Nico Egberts, koppie? kapelaan Dooper, onbekend, v. Eerden (Dalweg = Berlagehuis), pastoor Oppenraay (ook door Lies Luikinga bevestigd).

Schenking aan de Historische Kring Baerne

Acht schilderijen van Jelle van der Goot
Jelle van der Goot heeft aan de Historische Kring Baerne acht schilderijen over Oud-Baarn aangeboden. Dit gebeurde op zaterdag 2 februari 2005 in de vernieuwde Oudheidkamer in Baarn. Jelle deed eerder van zich spreken. Jelle van der Goot werd geboren op 27

december 1926 te Baarn. Hij leerde de eerste beginselen van tekenen en schilderen op de Koningin Wilhelmina-school van meester Visser.

Hij exposeerde de eerste keer in 1987 in het gebouw van de AMRO-bank aan het Leidseplein te Amsterdam. Hij was bij de AMRO een van de personeelsleden met artistieke gaven.

Mevrouw mr. J.A. Catsburg van de AMRO gaf het personeel de gelegenheid zijn kunstwerken te tonen. Het was ook een manier om eens op andere wijze met elkaar in contact te komen.

In april 1988 was er in Baarn in het dienstencentrum De Leuning een eigen tentoonstelling van Jelle, waar veel waardering bleek voor zijn tekeningen en schilderijen (zie foto hiernaast). Na zijn pensionering heeft hij zich vooral toegelegd op olie/pastel-schilder- en tekenwerk.

In de serviceflat Amaliagaarde, waar hij een appartement bewoont, heeft hij regelmatig een tentoonstelling voor familie, vrienden en medebewoners. Ook daar steekt men de waardering voor zijn werk niet onder stoelen of banken. Jelle hoopt door zijn schenking, dat de leden van de Historische Kring een goede indruk krijgen van zijn bevlogenheid om Oud-Baarn te behouden voor de Baarnars van nu en die van de toekomst.

L.W. van Riet-Leemhuis

Baernes te koop

In de Oudheidkamer zijn oude exem-

(Foto redactie)

plaren van *Baerne* te koop tegen gereduceerde prijs. Nummers v.a.1980 voor € 0,75 per stuk, Bevrijdingsnr - april 1995 - voor € 1,-, complete jaargangen van *Baerne* voor € 2,50.

Aanleveren kopij

Via e-mail, diskette of op cd, bij voorkeur in het tekstverwerkings-programma Word, maar ook WP, Wordpad o.i.d. zijn bruikbaar.

De artikelen in platte tekst insturen, d.w.z. niet opgemaakt, dus niet vet, niet cursief, geen onderstrepingen en gezet in het lettertype Times Roman, 12 punts.

S.v.p. alleen originele foto's als illustratie(s) voegen bij de kopij.

Mail naar: a.twigth@hccnet.nl of gbrouwer.baarn@hetnet.nl.

inleverdatum kopij:

septembernummer: 10 juli 2005.